

Marijan Britovšek

STALIŠČA MARXA, ENGELSA IN INTERNACIONALE DO KOMUNE*

Že ko je izbruhnila francosko-pruska vojna, je bilo stališče Marxa in internacionale do nje povsem jasno. Vojna naj bi osvobodila evropsko delavstvo in demokracijo more, ki je dvaindvajset let tlačila sleherno demokratično gibanje. Marx ni gojil simpatij za Bismarcka in njegovo politiko, vendar je želel zmago Nemčiji ter padec Ludvika Bonaparta in njegovega sistema. Nemškim delavcem je priporočal, naj podprejo nacionalno vojno, francoske delavce pa je pozival, naj pospešijo padec Ludvika Napoleona. Po padcu Sedana in razglasitvi republike v Franciji dne 4. decembra 1870 se je položaj spremenil. Jasno je postalo, da bo moralo trpeti francosko ljudstvo zaradi Napoleonove krivde. Načrt priključitve Alzacije in Lorene je Marx odločno zavračal. Menil je, da Nemčija obeh provinc ne bo mogla asimilirati, Francija pa bo padla pod vpliv ruske carske politike. Zveza Francije z ruskim carizmom bi bila tako za Nemčijo kot za mednarodno stvar delavstva enako velika nesreča. Marx je zato po padcu Sedana priporočal francoskim delavcem, naj podprejo novo republikansko vlado v njenih obrambnih naporih proti nemški invaziji, nemške delavce pa je pozival naj v istem času vodijo propagando za pravičen mir in se borijo proti priključitvi Alzacije in Lorene. Tudi angleški delavci so izrekli svoje simpatije za francosko republiko. Garibaldi pa je prišel na čelu italijanskih prostovoljcev Francozom na pomoč, vendar zmagovitega pohoda pruske vojske ni mogel zaustaviti. Agitacijo nemške socialne demokracije je Bismarčkova policija zatrla. Bismarčkova zunanja politika med vojno pa je bila tako spretna, da ni dala niti Angliji niti Rusiji nobenega povoda za intervencijo v korist Napoleonovega cesarstva.

Mednarodna prizadevanja v interesu francoske republike niso bila uspešna. Praktično ni bilo mogoče storiti nič drugega, kot da so nemški in francoski delavci solidarno izjavili, da ne priznajo priključitve Alzacije in Lorene. Vojno je bilo treba čimprej končati, nemško in francosko delavstvo pa organizacijsko čim bolj okrepiti.¹ Marx in Engels sta od padca Sedana dalje dobro vedela, da je nadaljnji vojaški odpor Francije brezupen in da je misel na revolucionarno osvobodilno vojno po vzoru iz leta 1792 le iluzija. Zaradi konfuznosti idej in nerealnosti iluzij, ki so prevladovale med delavci v Parizu, sta bila Marx in Engels zelo zaskrbljena. Bala sta se, da bodo pariški proletariat zlorabili za pustolovščine z nedoglednimi posledicami. Engels je v pismu Marxu z

* Referat na simpoziju ob stoletnici pariške komune 15.—17. marca 1971 v Beogradu.

¹ Britovšek M., Stav Prve internacionale prema nacionalnom, kolonialnom i vojnom pitanju (Marksova i Engelsova koncepcija). Prilozi za istoriju socializma, II. Beograd 1965, str. 136—153.

dne 12. septembra opozarjal na nevarnosti in težke posledice nepremišljenega upora.² Marx se je z njim povsem strinjal. Oba sta že vrsto let računala na padec Bonaparta in na revolucijo v Franciji, ki bi bila uvod za nov vzpon revolucionarnega gibanja v Evropi. Bonaparte je bil pregan; republika v Parizu je zmagala, okoliščine za delo socialne demokracije so bile boljše kot prej. Vendar pa bi morali imeti pariški delavci razumnejše vodstvo in se ne bi smeli pustiti zapeljati v nepremišljene akcije. Francoski delavci so v Thiersovi vladi upravičeno videli uvod v monarhistično in velekapitlistično protirevolucijo. Menili so, da bodo izročeni brez obrambe najhujšim sovražnikom, če jim bodo izročili orožje in topove.

Zaradi svojih proudhonističnih konceptov pariška federacija internacionale ni imela pomembnejšega deleža v dogodkih 4. septembra 1870 ob razglasitvi republike, v upor 18. marca in ob razglasitvi komune 28. marca 1871. Proudhonisti so zanikali potrebo političnega boja, federacija pa je sprva celo zavzela nezaupljivo stališče do republike. Pariška sekcija internacionale je bila šibka. Bonapartistična policija jo je tik pred vojno razbila in se je šele po vojni reorganizirala in nekoliko opomogla. Na zasedanju pariške federacije dne 15. februarja 1871 je Leo Frankel, član generalnega sveta internacionale izjavil: »Mi ne moremo predstavljati materialne sile, ker nimamo nikakih organizacij.« Generalni svet internacionale je francoskim sekcijam priporočal, naj vložijo vse sile v izgradnjo organizacije in naj se ne izčrpavajo v vstajah. Brez močne organizacije delavcev bodo nujno obsojeni na neuspeh vsi poskusi strmoglavljenja meščanske vlade in poskusi za prevzem oblasti. S takim navodilom je poslal generalni svet člana pariške sekcije internacionale Serrailiera v Pariz. V istem smislu je tudi sekretar generalnega sveta za Francijo Eugène Dupont s pismi skušal vplivati na francoske sekcije.

Pariška sekcija internacionale se je ravnala po dobljenih navodilih in ni podprla vstaj blanquistov 31. oktobra 1870 in 22. januarja 1871. Francoski radikalni republikanci in socialisti, ki so nasprotovali agresivni vojni Napoleona III, so menili, da je vojna republike pravičen obrambni boj. Celo stari osiveli revolucionar Auguste Blanqui, ki so ga 4. septembra osvobodili iz ječe, je pozival k nacionalni enotnosti in k obrambi domovine v nevarnosti. Vlada narodne obrambe je organizirala odpor proti nemški invaziji, ki pa ni bil uspešen. Dne 18. septembra so pruske čete stale pred Parizom, proti koncu oktobra pa je padla trdnjava Metz. Vojaški položaj Francije je bil brezupen. Tudi politične razlike v nazorih raznih družbenih plasti, za katerimi so želele socialne razlike, so se vse bolj poglobljale. Francoski kmetje so se naveličali vojne. Že zdavnaj je splahnelo revolucionarno patriotično navdušenje iz leta 1792. Mala individualna posest, ki so si jo tedaj izvojevali, se jim je zdela zajamčena. Za socialna vprašanja, ki so razgibavala delavce po mestih, se kmetje niso zanimali. Na to pasivno stališče kmetov so se sklicevali francoski politiki, ki so se bali, da ne bi nadaljnji vojaški odpor poglobil in radikaliziral republikanskega preobrata. Bali so se ponovitve junijske revolucije delavcev, ki jim je leta 1848 zadala toliko strahu. Strah pred revolucijo je povezal privrženca Ludvika Bonaparta z legitimisti in orleanisti. Politiki, ki so nekoč pozivali k vojni so se združili s tistimi, ki so v začetku svarili pred vojno. Oboji so si želeli, kar se da hitro skleniti sporazum z Bismarckom.

² Engelsovo pismo Marxu z dne 12. septembra 1870. Karl Marx-Friedrich Engels, Prepiska IV. Beograd 1960 (dalje navajam Marx-Engels, Prepiska), stran 426.

Strah pred socialno revolucijo ni bil brez osnov. Že v prvih mesecih republike je prišlo na jugu dežele do nemirov. Delavci so zasedli mestne hiše v Lyonu, Marseillesu in nekaterih drugih mestih ter razglasili federacijo revolucionarnih komun. Glavne programske točke tega gibanja so bile zahteve po splošni oborožitvi in odločnem odporu proti bližajoči se nemški armadi, po odstavitvi in aretaciji vseh bonapartistično mislečih uradnikov in sprememb privatno lastninskih odnosov. Te zahteve levice so naletele na odpor podeželskega prebivalstva in posedujočih republikanskih slojev.

Vlada narodne obrambe ni verjela v možnost učinkovite obrambe Pariza. Bala se je ljudskih množic. Pariški delavci pa so z navdušenjem stopali v nacionalno gardo in upali, da bo republika ponovila čudež iz leta 1793. Bolj ko so se bližale sovražne armade, večje je postajalo nezaupanje Parižanov do vlade in vojaškega vodstva. Republikanski časopisi in letaki so začeli izražati dvome v iskrenost vlade.

Leta 1848 so zmerni republikanci položili svoje roke na Pariz, da bi preprečili ponovitev komune iz leta 1792. V letu 1870 so se vladni ljudje ravnali po istem receptu in si na vse načine prizadevali, da bi preprečili vzpostavitev demokratične komune.

Pariške množice so si iz patriotskih razlogov ustvarile neuradno samoupravno organizacijo z nalogo, da na vseh področjih javnega življenja preprečuje vedno večje zlorabe. Že 4. septembra so nastali v mnogih mestnih četrtih Pariza tako imenovani Komiteji republikanske budnosti. Vsak komite je poslal štiri zastopnike v centralni komite dvajsetih okrajev, ki naj bi v imenu ljudstva nadziral delo od zgoraj postavljene mestne oblasti. Novi komite je zahteval ukinitve centralistično vodene policije, volitev vseh organov oblasti, vključno z varnostnimi organi, komunalno ustavo, racionalizacijo vseh življenjskih potrebščin in organizacij vojaške obrambe v vseh četrtih Pariza. Ko je vlada začela omejevati javne svoboščine, je komite odločno zahteval neokrnjeno svobodo tiska in zborovanja.

V januarju leta 1871 je postal vojaški položaj Francije povsem brezupen. Armade so bile premagane, zaloge življenjskih potrebščin pa so se v hudi zimi vse bolj krčile. Vprašanje vojne ali miru je postajalo razredno vprašanje. Proti koncu januarja 1871 je konservativna vlada narodne obrambe kapitulirala.

Levica v Franciji — socialisti, internacionalisti, jakobinci in blanquisti — so ocenjevali kapitulacijo vlade kot izdajo. Zahtevali so, naj se vojna nadaljuje kot revolucionarno-patriotična vojna po zgledu revolucionarnih osvobodilnih vojn iz leta 1793, ko so izgnali iz Francije armade fevdalne koalicije in ponesli na bajonetih meščansko revolucijo v druge dežele.

Dne 8. februarja 1871 je vsa Francija volila nacionalno skupščino, ki naj bi odločila o miru ali vojni. Monarhistične stranke in konservativni republikanci so se zavzemali za mir. Meščanski demokrati in revolucionarni delavci pa so hoteli nadaljevati vojno. Volitve so prinesle levici uničujoč poraz; med 750 poslanci je bilo le 20 socialistov. V Parizu izvoljeni poslanci so predstavljali mešanico radikalnih republikancev in socialistov. Iz strahu pred pariškim ljudstvom, ki ga je zajelo patriotično navdušenje, se narodna skupščina ni sestala v Parizu, ampak v Bordeauxu. Začasnega poglavarja države je izvolila Thiersa, ki je sestavil vlado iz privržencev monarhije in konservativnih republikancev. Dne 28. februarja sta podpisala Thiers in Favre mirovno pogodbo, Francija se je odpovedala Alzaciji in Lotaringiji. Plačati bi morala milijardno

vojno odškodnino. Dokler pa tega ne bi storila, bi ostala Pariz in severna Francija zasedena. Naslednji Thiersov korak je bil poskus, da izloči politični vpliv delavcev, ki so bili kot člani narodne garde oboroženi. Marca se je moralo odločiti, ali bodo pariški delavci oddali orožje, ali pa bodo izkoristili vojno za odločilni boj proti kapitalizmu.

Francoski proletariat je sprejel boj, ki je postal najbolj dramatičen boj delavskega razreda v moderni zgodovini. Med pariškim delavstvom so leta 1870 nastala žarišča revolucionarne propagande, kjer so se srečavali patrioti in revolucionarji različnih struj: študentje, prežeti z revolucionarnim navdušenjem, častitljivi poslanci iz leta 1848, duhoviti žurnalisti in delavci, republikanci, ki so prisegali na gesla Montagne, socialisti, zagovorniki revolucionarne diktature, privrženci direktne ljudske vlade in komunalne avtonomije. Povezala jih je skupna volja, da ohranijo republikansko državno obliko, da branijo Pariz pred zunanji sovražniki. V glavah pariških revolucionarjev je bilo mnogo nejasnosti, tako o načelnih kot o neposrednih političnih ciljih. Določeno predstavo o ciljih in poteh revolucije je imel Auguste Blanqui, ki so mu sledili sicer maloštevilni, toda disciplinirani in zvesti privrženci, nadalje socialisti, ki so bili člani Mednarodne delavske zveze, ali pa so ji bili blizu. Po nazorih so bili pod močnim vplivom Proudhona.

Resnični organizacijski center vstaje komune je nastal šele v februarju 1871. To je bila civilna uprava pariške narodne garde Fédération de la garde nationale. Pariška nacionalna garda, ki je nastala med vojno, je bila delavska milica, ki je štela okoli 100.000 mož. Posamezni bataljoni narodne garde so imeli svoje zaupne odbore. Vojaški sveti delegatov kompanij in bataljonov so ustvarili posebno vrhovno organizacijo Centralni komite nacionalne garde. Za konservativno vlado, ki je dotlej preprečevala nastajanje demokratično izvoljene pariške mestne samouprave in za posedujoče razrede, je bil Centralni komite narodne garde izredno nevarna institucija.

Med obleganjem Pariza je postala ideja komune nadvse popularna. V revolucionarnih krogih so jo povezovali z zgodovinskimi spomini. Želja po komunalni samoupravi je zajela tudi republikansko meščanstvo, ki se je čutilo zapostavljeno od izrazito podeželske in reakcionarne narodne skupščine.

Šest dni pred zgodovinskim 18. marcem so preselili francosko narodno skupščino iz Bordeauxa v Versailles. S tem so hoteli poudariti, da republikanski Pariz ni več glavno mesto dežele. Dne 18. marca 1871 je hotela Thiersova vlada odvzeti narodni gardi topove, kar so pariške ljudske množice spontano preprečile. Prišlo je do upora. Hiter umik napadalcev je prinesel lahko zmago, na katero vodilne osebnosti revolucionarnega tabora niso bile pripravljene. Centralni svet narodne garde je postal revolucionarna in republikanska vlada, ki je stala nasproti prikritim in očitnim monarhistom v Versaillesu.

V centralni komite narodne garde so stopili nekateri vodilni člani internacionale: Varlin, Vaillant, Frankel in Malon.

Na večer pred vstajo 18. marca je bil generalni svet internacionale, zlasti še Marx in Engels, dobro obveščen o položaju v Parizu in o razpoloženju pariških delavcev. Podrobne informacije je prinesel Avgust Serrailier, ki se je kmalu po odpravi blokade v februarju 1871 vrnil iz Pariza v London. Hkrati je Eugène Dupont obnovil živo korespondenco s francoskimi sekcijami internacionale. O položaju na podeželju sta pismeno poročala iz Bordeauxa Paul in Laura Lafargue. O položaju v Franciji so razpravljali na vseh zasedanjih

generalnega sveta, 28. februarja je Serrailier poročal generalnemu svetu o svoji dejavnosti v Parizu med obleganjem.³ Dne 7. marca je na osnovi pismenih obvestil poročal, da je pariškim sekcijam internacionale uspelo pravočasno preprečiti izzivanje vladnih agentov, da nahujskajo nacionalno gardo proti pruskim četam, ki so zasedle zahodne četrti Pariza.⁴ Na zasedanju 14. marca so zavrnili predlog Bakuninovega privrženca Robina o takojšnjem sklicanju konference internacionale. Marx je menil, da je položaj v Parizu zelo nejasen.⁴ Iz poročil angleških časopisov je bilo mogoče sklepati, da namerava konservativna vlada razorožiti nacionalno gardo in da premešča čete s fronte v bližino Pariza. Poročila, ki jih je dobil prek sestre, ki je ostala v Parizu, član nemške delegacije v generalnem svetu Kaub, kažejo, da se je ozračje izzivanj vedno bolj krepilo. Francoski konservativni tisk pa je širil klevete na račun Mednarodne organizacije delavcev,⁵ češ da je pobudnik upora v Franciji.

Thiersova vlada se je dobro zavedala, kako močan zaveznik lahko postane v primeru vojne Parižanom internacionala. Konservativna vlada se je trudila, da bi diskreditirala internacionalo in njene voditelje. Skušala je zasejati nezaupanje in neslogo med sekcije internacionale. V konservativnem časopisu Paris Journal so 19. marca objavili ponarejeno pismo Marxa Serrailieru,⁶ časopis Soir pa je prinesel »iz zanesljivih virov«⁷ novico, da je bil Marx leta 1867 Bismarckov sekretar.⁷ Marxa je stalo nemalo truda, da je razkrinkal tovrstne izmišljotine meščanskega tiska.⁸ Objavljanje ponarejenih poročil je izzvalo nezadovoljstvo med člani internacionale. Z vseh strani so zasipali Marxa z vprašanji.⁹ V odgovor je Marx poslal raznim redakcijam pisma, v katerih je razkrinkaval laži meščanskega tiska.¹⁰

Sredi tega napornega boja, ki je vzel generalnemu svetu mnogo sil, je prišla v London novica o revoluciji 18. marca. Časopisna poročila so kmalu dopolnila pisma iz Pariza. Na naslednjem zasedanju generalnega sveta 21. marca sta Engels in Serrailier podrobno poročala o dogodkih v Parizu. Nastopil je tudi Marx s predlogom; naj generalni svet pošlje delegacijo k londonskim delavcem ter jim pojasni bistvo revolucije v Parizu ter jih pozove, da izrazijo solidarnost s pariškimi delavci.¹¹ Analizo upora je podal Engels. Iz zapiskov zasedanja vidimo, da je poudaril zlasti demokratični značaj revolucije, ki se je izražal v bratstvu vladnih vojakov z nacionalnimi gardisti. Centralni komite narodne garde je ocenil kot zares demokratičen organ, ki predstavlja pariške ljudske množice. Noben član centralnega komiteja ni bil poznan, v njegovih vrstah ni bilo Feliksa Pyata in ljudi njegovega kova, toda delavski

³ Pervyj Internacional v dni Parižskoj Kommuny. Moskva 1941 (dalje navajam Pervy Internacional stran 4—8.

⁴ Pervyj Internacional, stran 14.

⁵ Prav tam, stran 18.

⁶ Prav tam, stran 167—169.

⁷ Marx-Engels, Werke 17, stran 699. — S tem ponaredkom je Paris-Journal skušal dokazati, da obstojajo protislovja med nemškimi in francoskimi člani internacionale. Meščanski tisk je to ponarejeno pismo objavil v raznih deželah. Na zasedanju generalnega sveta dne 21. marca 1871 je Marx označil objavo v Paris-Journalu kot provokacijo in sporočil, da je poslal redakciji Timesa odgovor.

⁸ Glej tudi Aufzeichnung einer Rede von Friedrich Engels über Pariser Kommune. Aus dem Protokoll der Sitzung des Generalrats vom 11. April 1871. Marx-Engels, Werke 17, stran 633.

⁹ Glej pismo Imandta Marxu z dne 30. marca 1871.

¹⁰ Karl Marx-Friedrich Engels, An den Redakteur der »Times«; Marx K., Erklärung des Generalrats an die Redaktion der »Volksstaat«; An die Redaktion des »De Werker«; An den Redakteur der »Times«. Marx-Engels, Werke 17, str. 295—303.

¹¹ Pervyj Intenacional, str. 26—27.

razred jih je dobro poznal. Komiteju so pripadali štirje člani internacionale.¹² Engels je poročal tudi o pomenu volitev v komuno in drugih ukrepih centralnega komiteja. Marx in Engels sta v prvih dneh vstaje videla nekaj možnosti za njen uspeh, čeprav sta se zavedala zapletenosti položaja. Resolucijo centralnega komiteja, ki je objavila, da bodo upoštevali preliminarni mir, je Engels ocenil kot eno najpomembnejših.¹³ Glavno nevarnost za revolucijo sta Marx in Engels videla v možnosti sporazuma med Versajci in Prusi.

Podatke o Marxovih in Engelsovih ocenah položaja v prvem obdobju pariške revolucije daje tudi poročilo, ki ga je podal 27. marca na zborovanju delavcev v Londonu član generalnega sveta Hales. Njegov govor je bil objavljen v časopisu *Eastern Post* dne 1. aprila. Ko je opisoval položaj v Franciji med vstajo, je opozoril na tendencioznost poročanja angleškega tiska glede prelivanja krvi. Krivdo za prelito kri je pripisal tako imenovani »stranki reda«. Francoski delavci se niso več zadovoljili z enostavno spremembo vlade. Trdno so sklenili, da ne bodo več orodje v rokah raznih strank. Narodna skupščina, ki so jo vodili orleanisti, je hotela razorožiti narodno gardo, ki je predstavljala oborožene delavce in jo zamenjati s frontnimi vojaki, ki so jih poklicali iz Afrike, da bi dokončali sramotno delo monarhistične stranke. Gospod Thiers si je zamislil »coup d'état«. Narodna garda je to predvidela in njegove načrte onemogočila. To je bila vstaja delavcev, ki hočejo zasesti v državi mesto, ki jim po pravici pripada. Takšno pravilno oceno dogodkov 18. marca je Hales lahko podal na osnovi razgovorov v generalnem svetu, na katerih so izoblikovali enotno stališče do dogodkov v Parizu.

Marxovo in Engelsovo zanimanje je bilo tedaj osredotočeno na taktiko revolucionarnega boja Parižanov. Jasno jima je bilo, da si Thiers prizadeva, da bi uspaval budnost upornikov, medtem pa zbira sile reakcije in vodi razgovore z Bismarckom. Marx je dobro ocenil pomen prisotnosti Prusov v Franciji za razvoj revolucije. Do konca marca sta Marx in Engels računala z možnostjo, da se bo revolucionarna vstaja razširila po vsej državi. Po njunem mnenju bi bilo treba odločno zadušiti kontrarevolucijo v Parizu in napasti Versailles. S tako akcijo bi si revolucionarji zagotovili podporo revolucionarnih sil v provincah. Nasprotno pa je obrambna taktika centralnega komiteja obsodila Pariz na izolacijo.

Centralni svet nacionalne garde v dneh, ki so bili odločilni za revolucijo, ni imel pripravljenega nobenega načrta, niti ni imel izdelane politične linije. Pariške ljudske množice so spontano preprečile odvzem topov, vladne čete pa niso hotele streljati na svoje brate. Delavce sta potegnili v upor revolucionarni patriotizem in borbena volja. Nacionalna garda premožnejših četrti, ki je bila sprva nezaupljiva do narodne skupščine in vznemirjena zaradi hitrega bega vlade iz Pariza, nacionalnim gardistom iz delavskih četrti ni dajala nobenega odpora. Blanquistični voditelji so izkoristili priložnost, da so zasedli ministrstva in policijsko prefekturo. Centralni svet nacionalne garde je postal revolucionarna in republikanska vlada, ki je stala nasproti prikritim in javnim monarhistom v Versaillesu.

Šele 18. marca zvečer je prišel del članov Centralnega komiteja nacionalne garde v Hôtel de Ville. Vsa politična odgovornost je padla na akcijski odbor

¹² Aufzeichnung einer Rede von Friedrich Engels über die Revolution des 18. März in Paris. Marx-Engels, Werke 17, stran 630—632.

¹³ Prav tam, stran 632.

federacije. Najodločnejši zagovorniki akcije so zahtevali v centralnem svetu in na zborovanjih okrajnih odborov takojšen napad na Versailles. Večina centralnega komiteja in večina pariškega prebivalstva pa se je ogrevala za defenzivno taktiko. Do vojaške ofenzive tako ni prišlo, čeprav je bila narodna garda dobro oborožena.

Po mnenju nekaterih zgodovinarjev so Parižani vodili defenzivno politiko iz praktičnih in načelnih razlogov. Na eni strani so se bali intervencije nemških čet, na drugi pa so jih v njihovih načrtih ovirale oborožene formacije iz premožnejših četrti Gardes nationaux de l'ordre. Njihove odločitve so bile pod močnim vplivom proudhonistične ideologije. Napad na Versailles bi dal gibanju značaj politične revolucije, ki bi privedla do nasilne preosnove francoske vlade. Velik del proudhonistično razporeženih delavcev je po izkušnjah iz leta 1848 izgubil zaupanje v metode republikanskega centralizma in ni pričakoval od vlade bistvenega izboljšanja položaja. Večina članov centralnega sveta se je takoj odrekla ofenzivi na Versailles in si prizadevala ustvariti lastno samoupravo, ki so jo bili pripravljene braniti z orožjem, če bi bilo potrebno. Upali so, da bodo sledili pariškemu primeru tudi delavci in meščani drugih mest v Franciji.

Marx in Engels sta spoznala usodne napake, ki jih je napravil centralni svet, ko je zavrnil zahteve svojih najbolj energičnih članov. V pismu Viljemu Liebknechtu dne 6. aprila 1871 je Marx zapisal: »Najprej Centralni komite in nato komuna sta pustila škodljivemu zlikovcu Thiersu čas, da je centraliziral sovražne sile: 1. Ker zaradi neumnosti niso hoteli začeti državljanske vojne, kot da je ne bi začel že Thiers sam s svojim poskusom nasilne razorožitve Pariza, kot da ne bi po sklicanju narodne skupščine, ki je sklepala o vojni ali miru s Prusijo, takoj objavili republiki vojne! 2. Da ne bi ustvarili videza, da so uzurpirali oblast, so izgubili dragoceni čas. Takoj po porazu reakcije v Parizu (place Vendôme) bi morali odkorakati proti Versaillesu in ne izgubljeni časa z volitvami v komuno, z njenim organiziranjem itd.¹⁴

Podobno oceno pariške revolucije je po volitvah v komuno iz oddaljenega Londona podal tudi Engels na zasedanju generalnega sveta 11. aprila 1871. Engels je upravičeno poudaril, da je imel prehod vodstva v roke komune škodljive posledice. Komuna je izgubljala čas za nevažna razpravljanja, njena dejavnost pa je bila oropana operativnosti. Zamudili so ugodni trenutek za pohod na Versailles.¹⁵ Izvolitev komune ni pomenila okrepitev političnega vodstva. Prepletanje pristojnosti civilne komune in vojaškega centralnega sveta je samo stopnjevalo zmešnjavo. Engels je kot sijajen vojaški strateg te napake takoj ugotovil. Zapisal je: »Versailles bi bilo treba napasti, ko je bil slab. Ta priložnost je bila zamujena. Sedaj pa izgleda, da Versailles dobiva premoč in potiska Parižane nazaj. Ljudstvo ne bo dolgo trpelo mirno, da ga vodijo v poraz.«¹⁶ Engels je nato analiziral, kako kaže komunardom za obrambni boj. »Parižani izgubljajo ozemlje. Svojo municijo trošijo zelo neučinkovito, njihove zaloge živil pa se krčijo.« Engels tedaj še ni vedel za sporazum med Thiersom in Bismarckom. Menil je, da so okoliščine za boj ugodne, dokler je Pariz vsaj

¹⁴ Marxovo pismo Viljemu Liebknechtu z dne 6. aprila 1871. Wilhelm Liebknecht Briefwechsel mit Karl Marx und Friderich Engels. Hrsg. und Bearb. Georg Erckert. Hague 1963, str. 122—123.

¹⁵ Aufzeichnung einer Rede von Friedrich Engels über die Pariser Kommune. Aus dem Protokoll der Sitzung des Generalrats vom 11. April 1871. Marx-Engels Werke 17, stran 633.

¹⁶ Prav tam.

z ene strani odprt.¹⁷ Predvideval je ostre poulične boje in primerjal položaj komune z junijsko vstajo leta 1848. »V juniju 1848 je boj trajal štiri dni, toda tedaj delavci niso imeli topov. Danes se boj ne bo končal tako hitro. Louis Napoleon je dal napraviti široke ceste, da je lahko streljal s topovi na delavce, danes pa lahko te okoliščine koristijo delavcem, ki bodo na teh cestah s topovi streljali na svoje nasprotnike. Delavci — 200.000 mož — so mnogo bolje organizirani kot v katerikoli od prejšnjih vstaj. Položaj je težak, izgledi pa niso več tako dobri, kot so bili še pred dvema tednoma.«¹⁸

Marx in Engels sta razvila v sekcijah internacionale široko gibanje za podporo pariški komuni. Thiersova vlada se je trudila, da bi izolirala komuno od francoskega podeželja. Prefektom je Thiers ukazal, naj preprečijo stike internacionale s Parižani. 28. marca so v skupščini interpelirali ministra za notranje zadeve Picarda, če je naredil »učinkovite ukrepe« za izpolnitev teh navedil.¹⁹

Vesti o revoluciji 18. marca in razglasitvi komune so razgibale delavstvo. Da bi prišli do informacij, so se člani internacionale obračali na generalni svet, pogosto pa tudi osebno na Marxa in Engelsa. Socialni demokrati Avstrije so z zanimanjem sledili dogajanju v Parizu. Scheu je 27. marca pisal Marxu, naj ga obvesti o vsebini dogajanja v Parizu in o stališču internacionale.²⁰ Za pojasnilo je prosil Marxa tudi Viljem Liebknecht.²¹

Internacionala si je prizadevala, da bi prek svojih federalnih in mestnih sekcij ter njihovih glasil kar najbolj pravilno informirala svoje članstvo in delavce o pariški komuni. Sekretarji internacionale so vodili živahno dopisovanje s sekcijami na kontinentu in pojasnjevali pomen pariške revolucije.²²

V Angliji so redno objavljali poročila o zasedanjih generalnega sveta v časopisu Eastern Post. Hkrati so člani generalnega sveta razvili tudi ustno propagando med angleškimi delavci. Proti koncu marca in v začetku aprila so organizirali številna zborovanja in množične sestanke, na katerih so pojasnjevali pomen pariškega upora.

Generalni svet je dobival najbolj zanesljive informacije od članov internacionale v Parizu. V prvih dneh so prihajala pisma v London brez zamud. Že 21. marca so na zasedanju generalnega sveta razpravljali o pismih, ki so jih dobili iz Pariza. Prek njih so bili podrobno obveščeni o dogodkih na Montmartru 18. marca.²³ Proti koncu marca so poslali v Pariz Serrailiera kot predstavnika generalnega sveta. Njegova izčrpana pisma, ki jih je iz konspirativnih razlogov naslavljal na ženo, so bila za generalni svet stalen vir informacij.²⁴ Sredi aprila so bile poštne zveze s Parizom pretrgane. Dne 15. aprila je Serrailier sporočil: »Vse se razvija brez zastoja. Izjema je pošta. Njeno delo se razvija za velikanskimi okopi.«²⁵ Pisma, namenjena v London, so oddajali

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Arhiv Marksa i Engelsa, III (VIII), Moskva 1934, stran 137.

²⁰ Pervyj Internacional, stran 169.

²¹ Prav tam, stran 178.

²² Marxovo pismo Franklu z dne 26. aprila 1871. K. Marx i F. Engels, Sočinenija XXVI, stran 112.

²³ Aufzeichnung einer Rede von Friedrich Engels über die Revolution des 18. März in Paris. Aus dem Protokoll der Sitzung des Generairats vom 21. März 1871. »Bürger Engels gab eine Schilderung der Lage in Paris. Er sagte dass die in dieser Woche aus Paris erhaltenen Briefe die Serrailier bereits erwähnt habe, geklärt hätten, was vorher unbegreiflich gewesen sei.«

²⁴ Pervyj Internacional, stran 173.

²⁵ Prav tam, stran 186.

na pošto v predmestjih Pariza. Mnogo pisem se je izgubilo.²⁶ Nekaj pisem je poslal generalnemu svetu tudi Lafargue, ki je prišel v Pariz med 8. in 12. aprilom iz Bordeauxa. Njegova pisma so prišla v London šele po 20. aprilu. Nekaj gradiva je prinesel iz Pariza v London v začetku maja tudi ruski narodnik Lavrov.

Marxa in Engelsa so o dogodkih v Parizu obveščali tudi napredni javni delavci, ki sami sicer niso bili neposredno povezani z delavskim gibanjem. Eden takih je bil nekdanji Heinejev sekretar Reinhardt. »Težko je pisati med nenehnimi nemiri,« je sporočal Marxu 1. maja, »toda v boljših dneh sem Vam poslal vsak dan na hitro napisano poročilo, ki sem ga priložil v pismu za Engelsa,«²⁷ Od 18. marca do 1. maja je Marx intenzivno sledil gibanju v Parizu. O tem priča 26 strani izpiskov iz raznih glasil periodičnega tiska in pedantno delo pri zbiranju faktološkega gradiva o dejavnosti pariške komune in spletkah versajske vlade.²⁸ Iz njegovih zapiskov lahko razberemo, s kakšno prodornostjo je Marx v samem procesu nastajanja sledil novim zgodovinskim pojavom. Iz kopice časopisov je izluščil osnovna dejstva in tipične pojave, opozarjal na bistvo dogajanja in proučeval njegovo socialno in politično ozadje. Analiziral je vojaški položaj, opozarjal na politične in socialne ukrepe komune ter prve delavske vlade v zgodovini. Zadnji izpiski se nanašajo na 1. maj. Tedaj je Marx že pripravljaval poslanico generalnega sveta o vojni v Franciji.

Iz Marxovih izpiskov v času do 5. aprila vidimo, da so se mu med ukrepi komune zdeli najpomembnejši: odprava stalne vojske in politične policije, ločitev cerkve od države, dosledno demokratični sistem volitev, volilnost in odpoklic odgovornih oseb itd. Ocenil jih je kot značilne poteze proletarske državnosti novega tipa, ki hoče odstraniti ne le monarhistično obliko razrednega gospostva, temveč tudi samo razredno gospostvo.

V zvezi s komuno sta Marx in Engels napisala več sto pisem, od katerih pa se jih je ohranilo le nekaj deset. Že aprila je Marx opozoril Kugelmana, da predstavlja komuna poskus, da se razbije birokratski vojni stroj, kar je prvi pogoj vsake resnične ljudske revolucije na kontinentu.²⁹ V drugi polovici aprila sta Marx in Engels že pisala o pariški komuni kot prvem poskusu diktature proletariata. »Sedanja pariška vstaja, celo če bi jo zadušili, je najenostavnejši podvig naše stranke od dni pariške junijske vstaje,« je pisal Kugelmannu.³⁰ Marx, ki se mu je septembra 1870 zdela misel na vstajo pariških delavcev norost, je v aprilu 1871, ko je spremljal vzpon ljudskega množičnega gibanja, slavil to gibanje kot primer herojstva, ki nima primere v zgodovini. Lenin je upravičeno zapisal, da Marxovo pismo Kugelmannu z dne 12. aprila 1871 poje »hozano« herojskim pariškim delavcem.³¹

Druugo Marxovo pismo Kugelmannu z dne 17. aprila 1871 lahko ocenimo kot njegov odgovor na kritična zapažanja Kugelmana do komune. »Ustvarjati

²⁶ Prav tam, stran 50.

²⁷ Prav tam, stran 254.

²⁸ Arhiv Marksa i Engelsa, III (VIII), Moskva 1934.

²⁹ Marxovo pismo Kugelmannu z 12. aprilom 1871. Karl Marks, Pisma Kugelmannu Beograd 1951, stran 146. To pismo je bilo odgovor na Kugelmannovo pismo, Marxu z dne 5. aprila 1871. V njem je Kugelmann kritiziral pariško vstajo in jo označil z maloburžoaznimi demonstracijami Montagne dne 13. junija 1848. Zanikal je realne perspektive socialistične revolucije v Franciji in opozarjal na nevarnosti, ki grozijo Parizu s strani kmetov. (Glej Kugelmannovo pismo Marxu z dne 5. aprila 1871).

³⁰ Marxovo pismo Kugelmannu z dne 17. aprila 1871. Karl Marks, Pisma Kugelmannu, stran 148.

³¹ Lenin V. I., Predgovor ruskom prevodu pisma Karla Marksa Ludvigu Kugelmannu, stran 177.

svetovno zgodovino bi bilo zelo udobno, če bi lahko sprejeli boj le v neizpodbitnem upanju na uspeh,« je pisal Marx. »V zgodovini so trenutki, ko je nujen najsmelejši boj množic tudi za brezupno stvar zaradi vzgoje teh množic za nadaljnji boj.« Marx je opozoril, da so »versajski zlikovci« postavili Parižane pred alternativo: sprejeti boj ali pa se predati brez boja. Poudaril je, da bi bila demoralizacija delavskega razreda v drugem primeru mnogo večja nesreča od izgub še tako velikega števila voditeljev.³²

Boj delavskega razreda proti kapitalističnemu razredu in njegovi državi je z bojem v Parizu stopil v novo razvojno stopnjo. Ne glede na to, kakšen bo konec, je zavzeta nova izhodiščna točka svetovnozgodovinskega pomena.³³

Dne 25. aprila je Marx nastopil na zasedanju generalnega sveta z informacijami o položaju v Parizu, zasnovanimi na poročilu Serrailiera z dne 15. aprila. Poročal je o zvezah med generalnim svetom in komuno in podrobno obravnaval ukrepe komune, ki so zagotavljali podporo buržoaziji. Šlo je za odloke o stanarinah in menicah. »Ta dva odloka sta dve sijajni potezi. Če ju ne bi bilo, bi bankrotiralo tri četrtine malih trgovcev in obrtnikov.« Marx je opozoril, da so veliki kapitalisti zbežali, mali trgovci in obrtniki pa so se pridružili delavskemu razredu. Izrazil je strah predvsem pred prusko intervencijo. Iz protokola zasedanja vidimo, da so bili v Londonu Marx in Engels ter generalni svet internacionale na tekočem z dogodki.³⁴

Kolikor lahko sklepamo iz dokumentov, je bil Marx povezan s sorazmerno majhnim krogom voditeljev komune. Stalne zveze je vzdrževal s Serrailierom, Franklom in Varlinom. Iz konspirativnih razlogov je svoje nasvete raje dajal ustno kot v pismih. Vsekakor moramo upoštevati tudi, da so bili med voditelji komune ljudje, ki so bili do Marxa sovražno razpoloženi (Feliks Pyat, Pierre Vésinier). V komuno izvoljeni člani internacionale so bili večinoma proudhonisti. Vse te okoliščine moramo vsekakor upoštevati, ko obravnavamo stike Marxa in Engelsa s komunardi.

Prve nasvete sta Marx in Engels sporočila komunardom prek Serrailiera, ki je prišel v Pariz 27. ali 28. marca. Njuni nasveti so se tikali predvsem strategije in taktike upora ter vojaških nastopov komune. Prek Serrailiera, Frankla in Varlina je Marx skušal vzpodbuditi komuno k bolj energičnim akcijam proti kontrarevoluciji v Parizu. Nenehno je priporočal ofenzivno taktiko proti Versajcem. Svoje korespondente, ki so predstavljali izrazito proletarske elemente v komuni, je svaril pred vplivom malomeščanskih voditeljev.³⁵

Po svoji izvolitvi v komuno je Frankel Marxu pismeno sporočil, da je vstopil v komisijo za delo in ga prosil za nasvete. »Vaše mnenje o socialnih reformah, ki naj jih uresničimo, bo članom naše komisije nadvse dragoceno.« Dne 25. aprila je Frankl spet pisal Marxu in ga ponovno prosil za nasvete glede javnih del.

Za komunarde so bila zelo pomembna Marxova opozorila, ki so se nanašala na odnos komune do kmetov. Marx je opozarjal na ohromelost Pariza, na njegovo odtrganost od sveta in komuni priporočal, naj si v prvi vrsti zagotovi

³² Marxovo pismo Kugelmannu z dne 17. aprila 1871. Karl Marks, Pisma Kugelmannu, stran 148.

³³ Prav tam.

³⁴ Aufzeichnung einer Rede von Karl Marx über die Pariser Kommune, Aus dem Protokolle der Sitzung des Generalrates vom 25. April 1871. Marx-Engels Werke 17, str. 634–635.

³⁵ Marxovo pismo Franklu in Varlinu z dne 13. maja 1871. K. Marks i F. Engels, Sočinenija XXVI, stran 118.

podporo podeželja. Dne 29. marca ga je Serraillier v pismu prosil za nasvet glede agrarnega vprašanja. Dne 30. marca je Serraillier Marxu ponovno pisal: »Glede vasi bo urejeno.« Verjetno je mislil na razgovore z voditelji komune oziroma na sprejem odločnejših ukrepov s ciljem, da bi pritegnili na stran komune kmete. Iz pisma, ki ga je pisal Marxu, lahko razberemo, da razgovori niso bili uspešni. Prosil je Marxa, naj napiše osnutek za agrarni projekt komune, ki ga bo izročil Franklu, ta pa predložil komisiji. Marx je prošnjo upošteval. V prvem osnutku dela Državljska vojna v Franciji, ki ga je napisal v drugi polovici aprila, je navajal koristi, ki jih zmaga komune lahko prinese kmetom.³⁶ Menil je, da bo spomenica kmalu izšla in bo lahko ugodno vplivala na kmete. V zaključnem besedilu Državljske vojne v Franciji, ki ga je redigiral zadnje dni maja, ko je bila usoda komune že zapečaten, je ta odstavek spremenil. Omejil se je na razpravo o teoretičnih načrtih komune za ureditev vprašanja francoskih kmetov.³⁷

Nove, demokratične zamisli pariški komuni niso mogle pomagati v obupnem boju s sovražniki. Nekateri poskusi delavcev drugih francoskih mest, da bi pomagali Parižanom in razširili gibanje, niso uspeli. Nemške zasedbene oblasti so zatirale sleherno gibanje, ki je simpatiziralo s komuno. Nemške čete so pomagale Versajcem obkoliti Pariz. Bismarck je izpustil iz ujetništva toliko vojakov stare francoske armade, kot je Thiers zahteval. Vladna armada se je vse bolj krepila. Njeno poveljstvo je prevzel maršal Mac Mahon, general iz cesarskih časov. Tako imenovana republikanska vlada Francije je izkoristila vojaški aparat cesarstva, da je napravila pariške delavce in resnične republikance neškodljive. Marx se je tega položaja dobro zavedal. Dne 12. maja je njegova žena Jenny, ker je bil sam bolan, pisala Kugelmannu: »Stojimo pred drugo junijsko vojno.«³⁸ Engels pa je 9. maja govoril v generalnem svetu o neizbežnih pouličnih bojih. V pismu Franklu in Varlinu z dne 13. maja je poročal Marx o tajnem dogovoru Versajcev s Prusi. Komunarde je opozoril, naj pričakujejo odločilen napad po podpisu miru, ki ga bodo podpisali najbrž 26. maja. Franklu je Marx pisal: »Nujno morate pohiteti s koraki, ki jih name ravate storiti izven Pariza v Angliji in drugih državah.«³⁹

Ko je postalo jasno, da bo komuna propadla, je Marx skušal čim bolj zmanjšati število žrtev. Predlagal je, naj blokirajo francosko banko in shranijo na varno dokumente, ki kompromitirajo versajsko vlado. Menil je, da bi lahko komuna vplivala na Thiersa, ga prisilila h koncesijam in obrzdale objestnost reakcije. Odločno pa sta Marx in Engels zavračala poskuse malomeščanskih in meščanskih filantropov, ki so si prizadevali doseči kompromis med Parizom in Versaillesom.

³⁶ Marx K., Erster Entwurf zum »Bürgerkrieg in Frankreich«. Marx-Engels Werke 17, str. 549—550. Takole je zapisal: »Komuna bo odpravila novačenje, stranka reda pa bo naložila kmetu krvni davek, naložila mu bo davke za vzdrževanje dragega parazitskega državnega aparata, komuna pa jim bo dala ceneno vlado. Stranka reda ga bo po stari navadi izročila mestnemu oderuhu, da ga bo oropal in uničil, komuna pa ga bo osvobodila more hipotekarnih bremen ki bremenijo njegov košček zemlje. Komuna bo zamenjala parazitski sodni aparat notarja, sodnega eksekutorja itd., ki pobira glavni del njegovega dohodka — s komunalnimi uradniki bodo svoje delo opravili za delavsko mezdno, namesto da bi se obogatili na račun kmečkega dela. Stranka reda ga bo po stari navadi podredila oblasti žandarjev, komuna pa mu bo omogočila samostojno družbenopolitično življenje! Komuna ga bo prek učitelja prosvetila, stranka reda pa prek popa poneumila.«

³⁷ Marx K., Državljska vojna v Franciji. Marx — Engels, Izbrana dela, Ljubljana 1950, stran 490.

³⁸ Pervyj Internacional, stran 201.

³⁹ Marxovo pismo Franklu in Varlinu z dne 13. maja 1871. K. Marks i F. Engels. Sočinnija XXVI, str. 119, 121.

Že v prvih dneh komune so v generalnem svetu razpravljali o posledicah internacionale v zvezi s pariško revolucijo. Misel je bila povsem v skladu s tradicijami generalnega sveta, ki je stalno reagiral na vsa pomembna dogajanja v mednarodnem delavskem gibanju. Na zasedanju generalnega sveta 28. marca je Marx predlagal, naj generalni svet pošlje posebno poslanico Parižanom. Marxa so zadolžili, naj jo napiše.⁴⁰

Na naslednjem zasedanju generalnega sveta 4. aprila je Engels posredoval Marxovo mnenje, da je objava spomenice v zvezi z dogajanjem v Parizu nujna. Medtem se je že začela državljanska vojna. Privrženec komune so napadali, da delujejo po ukazu in navodilih londonskega generalnega sveta. Dne 11. aprila so o poslanici ponovno razpravljali. Člani generalnega sveta so zahtevali, da jo je treba nujno objaviti. Dne 18. aprila so ugotovili, da bo spomenico težko izdelati, ker o komuni ni dovolj podatkov. Tega mnenja je bil tudi Marx. Nekaj dni kasneje je pisal Franklu, da je generalni svet odložil sestavo poslanice, ker dan za dnem čaka na točne informacije pariške sekcije. »Svet se ne more več obotavljati, ker angleški delavci nestrpno čakajo njegovih pojasnil.«⁴¹

V teh okoliščinah je Marx na zasedanju dne 18. aprila izjavil, da lahko izdajo samo poslanico internacionale, ki bo obravnavala le splošne tendence boja.⁴² Sklepa v protokol niso vnesli, predlog pa je bil verjetno sprejet. Dne 25. aprila je Marx na zasedanju generalnega sveta obljubil, da bo prečital besedilo poslanice na naslednji seji.⁴³ Dne 2. maja pa je Engels sporočil generalnemu svetu, da Marx zaradi boleznih poslanice še ni dokončal.

Dne 23. maja se je Marx po tritedenski bolezenski odsotnosti spet udeležil zasedanja generalnega sveta. V govoru o komuni je pojasnil nekatere teze o komuni. Opozoril je, da se komuni neizbežno bližja konec. »Če bo komuna podlegla, bo to pomenilo le, da je boj preložen. Principi komune so večni in jih ni mogoče uničiti; spet in spet bodo aktualni, vse do končane osvoboditve delavskega razreda... Višji razredi so bili vedno enotni, kadar je šlo za zatiranje delavskega razreda.« Na koncu je Marx poudaril, da je navdala komuna vladajoče razrede s strahom in jo bodo skušali zadušiti za vsako ceno.⁴⁴

Dne 18. maja 1871 je narodna skupščina ratificirala mirovno pogodbo, tri dni za tem pa so začele versajske čete napad na Pariz. Komuna je kljub junškemu odporu utonila v krvi svojih branilcev. Maščevanje zmagovalcev ni imelo primere v zgodovini. 110.000 mrtvih, ranjenih in deportiranih je bilo povračilo velike buržoazije za dvomesečno revolucijo. Primere tako tragičnega poraza delovnega ljudstva je mogoče najti samo še v kmečkih uporih.

Pod vtisom belega terorja v Parizu je Marx dokončal delo Državljanška vojna v Franciji.⁴⁵ Po moči izraza in sili strasti je to eden najbolj ganljivih dokumentov politične literature. Ko je dva dni po padcu komune prečital svojo poslanico o državljanski vojni v Franciji, je z njo žel ogorčenje meščanske

⁴⁰ Peryj Interacional, stran 30.

⁴¹ Marxovo pismo Franklu z dne 26. aprila 1971. K. Marks i F. Engels, Sočenenija XXVI, stran 112.

⁴² Pervyj Internacional, stran 42.

⁴³ Anzeichnung einer Rede von Karl Marx über die Pariser Kommune. Aus dem Protokolle der Sitzung des Generalrats vom 25. April 1871. Marx-Engels Werke 17, 635.

⁴⁴ Anzeichnung einer Rede von Karl Marx über die Pariser Kommune. Aus dem Protokolle der Sitzung des Generalrats vom 23. Mai 1871. Marx-Engels Werke 17, stran 637.

⁴⁵ Gradivo za spis Državljanška vojna v Franciji je Marx začel zbirati v začetku marca 1871, v drugi polovici aprila je začel pisati prvi osnutek, v prvi polovici maja, pa je že delal na drugem osnutku, ki je bil blizu končnemu besedilu dela Državljanške vojne v Franciji. Glej Marx K., Erster Entwurf zum Bürgerkrieg in Frankreich. Zweiter Entwurf zum Bürgerkrieg in Frankreich. Marx-Engels Werke 17, str. 491–610.

družbe. Marx je v delu obšel teoretična in taktična nesoglasja s člani komune. Prisvojil si je komuno, vključno z eksperimenti takojšnjega uničenja centralistične države. Postavil jo je delavcem in revolucionarjem vseh dežel za svetel zgled. Do leta 1870 je bil Marx na glasu sijajnega teoretika delavskega gibanja. O politični in revolucionarni dejavnosti marksistov široka javnost ni veliko vedela. Odkar pa se je Marx leta 1871 glasno in odločno zavzel za komuno, je pritegnil naše ogorčenje meščanske družbe in dosegel, da sta postali za svetovno javnost internacionala in komuna identični.

Ko je Lenin karakteriziral dejavnost Marxa v obdobju pariške komune, je o njem pisal kot o »udeležencu množičnega boja«. Marx je skušal pomagati voditeljem komune z nasveti. Skupaj z Engelsom si je prizadeval, da bi gibanje podprli delavci drugih držav. Marx in Engels sta delovala ne le prek internacionala, ampak sta izkoristila tudi široke zveze z napredno usmerjenimi intelektualci in iskrenimi zagovorniki demokracije iz vrst meščanstva. Hkrati s praktičnim revolucionarnim delom je Marx teoretično posplošil izkušnje komune. Iz njih si je prizadeval izluščiti nauke in utrditi ta izkustva za bodoče rodove. Opozoril je na svetovnozgodovinski pomen pariške komune kot prvega poskusa diktature proletariata. Na osnovi ogromnega faktološkega gradiva je podal analizo komune, njenih slabosti in vzrokov poraza.

Thiers in ves evropski meščanski tisk so dolžili internacionalo, da je kriva komune. Marx pa je na to gonjo odgovarjal, da bo delavski Pariz s svojo komuno večno živel kot slavni branilec nove družbe, njene krvnike pa bo zgodovina prikovala na sramotni steber.

Stvar komune z njenim porazom ni umrla. Njene ideje so še danes žive v naši dejanski stvarnosti.

STELLUNGNAHMEN VON MARX, ENGELS UND INTERNATIONALE ZUR PARISER KOMMUNE

Zusammenfassung

In der Einleitung des Referats wird die politische Lage im besiegten Frankreich vor dem Ausbruch der Pariser Kommune skizziert. Vor dem Aufstand im März 1871 waren der Generalrat der Internationalen Arbeiterassoziation wie auch Marx und Engels über die Stimmung in Paris und im Land ausreichend informiert. Marx und Engels sahen während erster Tage des Aufstands einige Erfolgchancen. Die Verständigung unter Preussen und der Regierung von Versailles hielten sie für die grösste Gefahr. Sie rechneten bis Ende März damit dass die Revolution sich im ganzen Staat ausbreiten wird. Schon Anfang April 1871 schrieb Marx, dass es ein Fehler der Kommune war, die Regierung von Versailles nicht gestürzt zu haben. Dieselbe Einschätzung gab auch Engels in der Sitzung des Generalrats. Nach der Proklamation der Kommune richtete sich die Tätigkeit der Internationale in möglichst objektives Informieren europäischer Arbeiterschaft über die Ereignisse von Paris. In London organisierte die Internationale auch Massenversammlungen. Anlässlich der Kommune schrieben Marx und Engels mehrere Hunderte von Briefen. Sie hielten folgende Massnahmen der Kommune für besonders wichtig: Abschaffung des stehenden Heers, Trennung der Kirche vom Staat, demokratische Wahlen. Gegen Ende April hielten Marx und Engels die Kommune schon für das Erste Versucht einer

Diktatur des Proletariats. Marx bereitete auch die Adresse des Generalrats der Internationale über den Bürgerkrieg in Frankreich vor. Er unterhielt briefliche Kontakte mit einzelnen führenden Persönlichkeiten der Kommune (mit Varlin, Frankel, Serailier), denen er seine Beobachtungen und Instruktionen mitteilte. Er machte sie darauf aufmerksam, dass sie sich die Unterstützung der Landbevölkerung sichern mussten. Er bereitete einen Entwurf für das Agrarprojekt der Kommune vor. Nach der Feststellung, dass die Kommune untergehen wird, versuchte Marx die Anzahl der Opfer nach Möglichkeit zu vermindern. Dank seiner Tätigkeit wurden nach 1871 die Kommune und die Internationale in den Augen der Weltöffentlichkeit identisch. Abgesehen von praktischer revolutionärer Arbeit verallgemeinerte Marx auch theoretisch die Erfahrungen der Kommune und zog aus ihnen die Lehren für folgende Generationen.